

AN'ANAVIY XITOIY MUSIQA SAN'ATI

Karimova Aziza Baxtiyorovna*Izboskan tumani 6- sonli bolalar musiqa va san'at maktabi o'qituvchisi*

Anotatsiya: Mazkur maqolada Xitoy musiqa qadriyatlarini aks ettiruvchi arxeologik qazilma ishlari va qadimiy yozma manbalar, Xitoy musiqa estetikasi, Xitoy musiqasi an'alarining o'ziga xos barqarorligi, Xitoy musiqa asboblari haqida zarur ma'lumotlar berib o'tilgan.

Kalit so'zlar: musiqa madaniyati, musiqiy an'ana, musiqiy qadriyatlar, qo'shiq, musiqa asboblarm, musiqashunos, an'anaviy asboblar, zamonaviy ijrochilar.

ТРАДИЦИОННОЕ КИТАЙСКОЕ МУЗЫКАЛЬНОЕ ИСКУССТВО

Каримова Азиза Бахтияровна учитель Детской музыкально - художественной школы N 6 Избосканского района.

Аннотация: В этой статье представлены археологические раскопки и древние письменные источники, отражающие ценности китайской музыки, эстетика китайской музыки, уникальная устойчивость китайской музыкальной традиции, необходимая информация о китайских музыкальных инструментах.

Ключевые слова: музыкальная культура, музыкальная традиция, музыкальные ценности, песня, музыкальные инструменты, музыковед, традиционные инструменты, современные исполнители.

TRADITIONAL CHINESE MUSICAL ART

Karimova Aziza Bakhtiyorovna is a teacher of the children's music and Art School No. 6 of the Izboskan district.

Anotation: this article provides the necessary information about archaeological excavations and ancient written sources reflecting Chinese musical values, the aesthetics of Chinese music, the inherent stability of Chinese musical traditions, Chinese musical instruments.

Keywords: music culture, musical tradition, musical values, song, musical instruments, musicologist, traditional instruments, modern performers.

An'anaviy Xitoy musiqa san'ati, shubhasiz, mintaqadagi eng yorqin va boy madaniy hodisalardan biri sifatida qaralishi mumkin. Boshqalarga ko'p narsa bergan va boshqa xalqlarning madaniyatlarini o'ziga singdirgan ushbu madaniyatning yuqori darajada rivojlanishi, shubhasiz, ko'plab mamlakatlar tadqiqotchilarining doimiy

qiziqishini uyg'otadi. Ammo rus va Xitoy musiqashunosligida birinchi marta Xitoy an'anaviy musiqasi buyuk ipak yo'li orqali paydo bo'lgan xalqaro musiqa kommunikatsiyalari prizmasidan o'rganilmoqda.

Shuni ta'kidlash kerakki, bu hodisa haqiqatan ham noyobdir, chunki u buyukdir. Ipak yo'li, birinchi navbatda, Yaponiya va Xitoydan cho'zilgan, Markaziy Osiyoni kesib o'tgan va janubga Hindiston va g'arbga Eron tog'lari va boshqa hududlar orqali o'rta er dengiziga tarqalib ketgan savdo yo'llari tarmog'idir va Ipak yo'li yo'llarida yashovchi xalqlarning paydo bo'lgan madaniy aloqalari Evrosiyaning musiqiy tsivilizatsiyasining shakllanishiga yordam berdi. Ushbu tarixiy aloqa tarmog'ining eng yuqori rivojlanish davri taxminan miloddan avvalgi II asrga to'g'ri keladi.e., Xitoy elchisi Markaziy Osiyo erlariga sayohat qilganida, XIV asrga qadar, mo'g'ullar Evroosiyo dashtlari orqali o'tadigan Shimoliy yo'lni qo'riqlagan paytgacha. Yo'l davomida savdogarlar turli xil tovarlar bilan "Ipak yo'li" da savdo qilishgan: otlar, qimmatbaho toshlar, shisha, fil suyagi, paxta, jun va zig'ir, ziravorlar, tutatqi, choy, ammo XIX asrda kiritilgan.

Miloddan avvalgi II ming yillikka kelib Xitoyda ipakchilik yaxshi yo'lga qo'yilgan hunarmandchilik bo'lib, vaqt o'tishi bilan jahon miqyosidagi monopoliyaga aylandi. Xitoy oilalari a'zolari, ayniqsa ayollar ular tut daraxtlariga mohirlik bilan g'amxo'rlik qilishdi, keyin ipak tirtillariga ularning nozik barglarini boqishdi va ipak ishlab chiqarish siri qat'iy himoya qilindi. Ehtimol, shuning uchun yunonlar va rimliklar uni ishlab chiqarish usulini bilishmagan. Miloddan avvalgi 70-yillarda Rim tabiatshunosi Pliniy Elder daraxtlarning barglarida xira xom ipak shaklida ipak o'sadi, deb yozgan. Rim imperiyasi ipak uchun oltin va kumush uchun katta pul to'lagan. Pliniy bu xarajatlarni yiliga yuz million sestersiya miqdorida hisoblab chiqdi. Miloddan avvalgi ipak shu qadar qimmat va noyob tovar ediki, hatto boy rimliklar ham: qimmatbaho broshyuralar sifatida zig'ir yoki jun kiyimlariga tikilgan ushbu materialning faqat kichik qismlarini sotib olishga qodir edilar. I asrda iste'mol qilinadigan ipak miqdori ko'paya boshladi.

Miloddan avvalgi 138 yilda.e. xitoylik diplomat Chjan Qian ularni XiongNu qabilalari bilan urushga undash uchun g'arbga yuechjey qabilasiga bordi. Tashqi siyosatda imperator u-Di qadimgi Xitoy diplomatiyasining sinovdan o'tgan usuliga amal qilgan: barbarlarning qo'llari bilan barbarlarni zabt etish. Chjan Qianning safari Xitoy imperiyasining Markaziy Osiyoda ittifoqchilar va sheriklar topishga bo'lgan qiziqishini ko'rsatdi. Ammo missiya o'z vaqtida davom etdi, chunki diplomat Xiong Nu tomonidan asirga olingan va faqat o'n yildan so'ng qochib, o'z ishini davom ettirishga muvaffaq bo'lgan. O'sha vaqtga kelib, O'rta Osiyoda bo'lib, Baqtriyanini zabt etishgan. Va bu diplomatik sayohat hech qanday natija bermagan bo'lsa-da, xitoyliklarning dunyoqarashi uchun Chjan Qian tomonidan to'plangan ma'lumotlar shubhasiz foydali bo'ldi.

Safar davomida Chjan Qian Farg'ona (Davan), Baqtriyaga tashrif buyurdi. Oxirgi mamlakat haqida xitoylik diplomat shunday deb yozgan edi: "ularning qo'shinlari kuchsiz, janglarda qo'rqq. Aholisi savdo-sotiqda mohir. poytaxt Lanshi deb ataladi. Ushbu shaharda turli xil tovarlarga ega bozor mavjud. savdogarlar Hindistonga savdo qilishadi". Savdogarlar bilan muloqotda bo'lgan Chjan Qian Hindiston (ShenDu), Parfiya (Anxi) haqida ma'lumot to'pladi; Xitoy ko'plab xalqlarga ipak mamlakati sifatida tanilganligini bilib oldi. Diplomat yo'lda birinchi missiyasidan so'ng qaytib keldi, bu davrda erta Xan (miloddan avvalgi 202 - milodiy 8) "Qian yo'li" nomi bilan tanilgan. Yangi bilimlar Xitoy hukmdorlarining geografik ufqlarini sezilarli darajada kengaytirdi, bu ularning tashqi siyosat rejalarida aks etdi. Shu vaqtdan boshlab g'arbiy savdo yo'llari Xitoy istilosining orzu qilingan ob'ektiga aylandi. Savdo manfaatlari mintaqadagi tashqi siyosiy jarayonlarning kuchli katalizatori hisoblanadi. Miloddan avvalgi 1-asrga kelib.E. Evroosiyo tsivilizatsiyalari o'rtasida tizimli savdo aloqalari o'rnatildi. Ular ma'lum bir mahsulot hosil qiladi.

Xitoy musiqa madaniyati ko'p qismli. Bu ko'p asrlik evolyutsiya jarayonida shakllangan turli xil turlar, janrlar va uslublarni aks ettiradi. Ular orasida marosim, taqvim, oilaviy va kundalik musiqiy an'analar keng namoyish etiladigan submulturalarni (Xitoyda 56 millat) va umuman Xitoy tsivilizatsiyasiga xos bo'lgan musiqiy hodisalarning butun sohasini ajratib ko'rsatish mumkin (ko'p qismli tantanali orkestrlar uchun kompozitsiyalar, ramziy musiqiy drama, turli xil asboblarda yakka va ansambl musiqasi va boshqalar). Xitoy musiqa madaniyatining qiyofasini belgilaydigan bunday hodisalar majmuasi ming yillar davomida rivojlanib kelgan.

Musiqiy qadriyatlarni aks ettiruvchi arxeologik joylar va qadimiy yozma manbalar buning dalilidir. Masalan, uch yuzdan ortiq she'r va qo'shiqlarni o'z ichiga olgan Milliy musiqa madaniyatining eng qadimgi yozma yodgorligi - Shijin (qo'shiqlar va madhiyalar kitobi) taxminan 2500 yil oldin paydo bo'lgan. U saqlanib qolgan eng qadimgi yozma manbalar hisoblanadi. Xitoy musiqasi an'alarining o'ziga xos barqarorligi, asosan, musiqani jamiyatni tashkil etishdagi ulkan roli, uni voqelikni bevosita shakllantiradigan atama sifatida tan olish bilan bog'liq. Diniy ravishda bajarilishi kerak bo'lgan musiqa san'atining qonuniyatlarini belgilaydigan din va falsafaning roli katta. Bu, birinchi navbatda, asrlar davomida Xitoy musiqa madaniyatida imtiyozli mavqega ega bo'lgan kult va saroy musiqasiga tegishli bo'lib, musiqa o'yin-kulgi uchun aniq cheklangan. Mashhur Xitoy faylasufi Konfutsiyning (miloddan avvalgi 551-479) g'oyaviy sozlamalari.

So'nggi yillarda xitoylik tadqiqotchilarning nashrlari katta ahamiyatga ega, xususan Liu Mau-tsai "Kutscha und seine Beziehungen zu China" (1969), Xo Xuichu "Quts yueu Shihua" ("kuchi musiqa va raqs tarixiga") (1985), Tian Lado "Xitoy milliy musiqasi" (2001), "Ti Chxuoning 2 jildidagi" yangi Xitoy musiqiy tarixi", ziminning 2 jildidagi" musiqiy madaniyat " (2003), shuningdek, E. Sheferning "Samarqandning

Oltin shaftoli" (1981) rus tiliga tarjima qilingan asari, unda Xitoy va boshqa mamlakatlarning musiqiy aloqalari haqida qo'shimcha ma'lumotlar mavjud.. xususan, Markaziy va Old Osiyo mamlakatlari, Hindiston va boshqalar.umuman olganda, Xitoy manbalari Sharqiy Turkiston musiqa madaniyatining yuqori darajasi haqida xabar berishadi. G'arbiy hududning Xitoy musiqasiga eng katta ta'sir ko'rsatgan shaharlarini sanab, bu manbalar birinchi navbatda Oazis shaharlari Tsutsa (kuch), Sula (Qashqar) va Gaochan (Turfan oazisi) deb nomlanadi. Shunday qilib, Shefer shunday yozadi: "kuchi musiqasi eng katta bo'lgan (agar biz uni boshqa musiqalar bilan taqqoslasak).

Rossiyada Xitoy musiqasini o'rganishda xrestomatik qo'llanma sifatida I. Z. Alenderning "Xitoy musiqa asboblari" (1958) asarini ko'rib chiqish mumkin, bu 1954 yilda Pekin Markaziy konservatoriyasi huzuridagi Xitoy milliy musiqa ilmiy-tadqiqot instituti olimlari tomonidan Pekinda nashr etishga tayyorlanayotgan Xitoy musiqasi tarixi bo'yicha uchta rasmlı materiallarning vakolatli tarjimasi hisoblanadi. Alenderning rasmlı asarida qadimgi va zamonaviy Xitoy musiqa asboblari haqida zarur ma'lumotlar mavjud va Xitoy musiqasining ushbu sohasi bo'yicha ensiklopedik lug'at hisoblanadi¹.

Xitoy musiqa estetikasi bo'yicha ilmiy ishlar G. A. Tkachenkoning "Kosmos, musiqa, marosim"²⁶ monografiyasi, musiqa haqidagi Xitoy klassik risolalariga asoslanib, qadimgi xitoyliklarning musiqa haqidagi kosmogonik g'oyalarini va ularning davlat hayotidagi musiqaning rolini tushunishini umumlashtiradi. Xitoy musiqa teatri fenomenini tushuntirishda Xitoy musiqashunosi Liya Chao tomonidan Sankt-Peterburg Davlat konservatoriyasida o'qigan "Pekin operasi: manbashunoslik va tarixiy Genesis" ma'ruzasi muhim rol o'ynadi. N. A. Rimskiy-Korsakov 2000 yilda.

Kelib chiqishi qadimgi davrlarga borib taqaladigan Xitoy musiqa madaniyati o'zining uzoq davom etishi bilan ajralib turadi > vaqtinchalik uzunlik, ko'p tarkibli, barqarorlik. Konfutsiyning falsafiy va diniy g'oyalari ham, u yoki bu hukmron sulolaning siyosati ham uning shakllanishida katta rol o'ynagan. Xitoy davlatining inson tarbiyasining muhim tarkibiy qismi sifatida musiqaga munosabati dunyoda o'xshash emas edi.

Xitoy: "Yayue" musiqiy madaniyati zamonaviy sharoitda o'z faoliyatini davom ettirmoqda. Vokal, aktyorlik, an'anaviy musiqa asboblari ijro etish bo'yicha mashg'ulotlar hozirda Xitoyning davlat o'quv yurtlarida olib borilmoqda. Ushbu o'quv yurtlari bitiruvchilari talabga ega, bu esa "Yayue" madaniyati Yevropa musiqa an'alarini faol joriy etilishiga qaramay, tirikligini ko'rsatadi. Shunisi e'tiborga loyiqlik, Xitoyning an'anaviy musiqa san'ati AQShda ham o'qitiladi (Illinoys universiteti, Vashingtondagi Smitson instituti). Bundan tashqari, talabalar orasida

¹ Sisauri V. I. Xitoy marosim musiqasi va Tang davridagi Konfutsiy musiqiy tushunchalarining inqirozi // musiqiy aloqa. Ilmiy ishlar to'plami. Ser. - qaniydi? Musiqashunoslik muammolari. Qopqoq. 8. Qarang:, 1996. 204 219-sahifa.

Xitoy musiqa san'atini tushunishga intilayotgan ko'plab evropaliklar bor. Xalqaro tanlovlar va ijrochilarning festivallari Xitoyning o'zida ham, boshqa mamlakatlarda ham Xitoyning an'anaviy asboblarida o'tkaziladi. Masalan, By Mann-pipadagi eng taniqli zamonaviy ijrochilardan biri, Pekin konservatoriyasini bitirgan va ushbu Inning ijrochisi sifatida usta darajasining birinchi egasi bo'lgan.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Беляев В. Музыкальные инструменты Узбекистана. М., 1933
2. Бертельс Е.Э. Теория музыки в современной Персии // Музыкальная этнография. JL, 1926.
3. Бичурин Н.Я. Собрание сведений о народах, обитавших в Средней Азии в древние времена. М.-Л., 1950-1953. В 3-х томах.
4. Васильченко Е. Музицирование на цине и его место в китайской культуре // Музыкальные традиции стран Азии и Африки. Сборник научных трудов. М., 1986. С.99-129.
5. Tursunbaevna, Botirova Xilola. "New approach to vocal-choral skills." ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal 11.4 (2021): 1638-1654.
6. Tursunbaevna, Botirova Xilola "New approach to vocal-choral skills." ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal 11.4 (2021): 1638-1654. cejsr.academicjournal.io/index.php/journal/...
7. "New approach to vocal-choral. skills." ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research. Journal 11.4 (2021): 1638-1654. Tursunbaevna, Botirova Xilola.
8. Khilola Tursunbaevna Botirova STUDENT, VIDYALANKAR INSTITUTE OF TECHNOLOGY **DOI:** <https://doi.org/10.36713/epra6721>
9. Botirova Khilola Tursunbayevna, . (2023). WAYS OF DEVELOPING THE SYSTEM OF SPIRITUAL AND MORAL EDUCATION OF THE STUDENT - YOUTH THROUGH PERFORMING ART OF UZBEK FOLK INSTRUMENTS. CURRENT RESEARCH JOURNAL OF PEDAGOGICS, 4(06), 61–66. <https://doi.org/10.37547/pedagogics-crjp-04-06-11>
10. [324am_2.EPRA JOURNALS-6742.pdf](https://doi.org/10.37547/pedagogics-crjp-04-06-11)
11. Botirova, K. T. . (2021). Performance And Art. The American Journal of Social Science and Education Innovations, 3(05), 465–474. <https://doi.org/10.37547/tajssei/Volume03Issue05-83>
12. Botirova Khilola Tursunbayevna, . (2023). WAYS OF DEVELOPING THE SYSTEM OF SPIRITUAL AND MORAL EDUCATION OF THE STUDENT - YOUTH THROUGH PERFORMING ART OF UZBEK FOLK INSTRUMENTS.

CURRENT RESEARCH JOURNAL OF PEDAGOGICS, 4(06), 61–66.

<https://doi.org/10.37547/pedagogics-crijp-04-06-11>

13. Urozali Toshmatov "Folklor qo'shqlari" 2009 yil

14. Вертков К., Благодатов Г., Язовицкая, Атлас музыкальных инструментов народов СССР. 2 изд. М., 1975.

15. Виноградов В. Музыка в Китайской Народной республике. М.: «Советский композитор», 1959. 86

